

Тетяна Патрушева

БІБЛІОГРАФІЧНА ПРОДУКЦІЯ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»: ТРАДИЦІЙНА ТА ЕЛЕКТРОННА

У сучасному світі рівень інформаційно-бібліотечного обслуговування населення зараховано до одного з найважливіших показників, які характеризують загальний стан соціально-економічного розвитку будь-якої країни. На часі питання розвитку інформаційної діяльності наукових бібліотек, їх взаємодія в національному та міжнародному контекстах з використанням сучасних інформаційних технологій та телекомунікацій. Глобальна інформатизація, зумовивши переоцінку значення інформації, висунула бібліотеки в ряд найважливіших інститутів не тільки формування та поширення, але й створення інформаційних ресурсів.

Бібліотечна система України — складова частина всесвітніх інформаційних ресурсів. Її утворюють близько 50 тисяч бібліотек різних систем та відомств, серед яких і Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія».

За 18 років існування відродженої «Києво-Могилянської академії» зібрано та сформовано фонди Наукової бібліотеки (на 1.01.2009 — це 597 906 прим, та понад 50 000 назв електронних видань) відповідно до запитів та профілю цього вищого навчального закладу.

Бібліотечна колекція повністю представлена в електронному каталозі (інтегрована бібліотечна система ALEF, яка ведеться з 1997 р., нараховує майже 250 000 бібліографічних записів), який на сьогодні став потужним електронним бібліографічним ресурсом. Електронний каталог має умовно відокремлені (віртуальні) колекції, в яких матеріали об'єднані за певною ознакою: «Періодика», «Мультимедіа», «е-Ресурси», «Нові надходження», «Автореферати та дисертації». Віртуальні колекції «Електронні ресурси» складаються з бібліографічних записів, що мають посилання на повні тексти матеріалів. Кожна з віртуальних колекцій є частиною загального каталогу і в той же час виділена для полегшення роботи з матеріалами: пошук інформації, її відбір, складання тематичних бібліографічних списків та ін.

Через електронний каталог Наукової бібліотеки цілодобово здійснюється доступ до електронних бібліографічних реферативно-повнотекстових баз даних. Колекція «*Праці викладачів НаУКМА*» складається із бібліографічних записів та посилань на повні тексти самостійних видань та публікацій

у збірниках, матеріалах конференцій, серіальних виданнях та ін., в яких авторами є викладачі та співробітники НаУКМА. Колекція «*Видання та публікації про НаУКМА*» складається із бібліографічних анотованих записів, в яких іде мова про НаУКМА загалом, про один з підрозділів чи особу (осіб), які мають стосунок до НаУКМА (студенти, викладачі, співробітники, засновники і т. п.). Ці бази є оригінальним продуктом співробітників бібліотеки, що створюється шляхом розшуку, аналітичного відбору та внесення інформації до каталогу

До уваги наших користувачів електронна колекція з доступом до майже 58 000 назв електронних журналів, більше 3 000 електронних книг та 71 бази даних.

Доступ до електронних ресурсів бібліотеки здійснюється через віртуальні колекції електронного каталогу, Е-ресурси, сайт бібліотеки, сторінку «Е-ресурси: бази даних». На сторінці викладено перелік усіх баз даних, що є в доступі (постійному чи тестовому) з короткою інформацією про ресурс та гіпертекстовим посиланням на нього.

З 2005 року в Науковій бібліотеці через електронний каталог працює сервіс «Матеріали до курсів», який об'єднує інформацію про конкретний навчальний курс і викладача з переліком матеріалів, рекомендованих до вивчення та можливістю замовити і користуватися ними через бібліотеку. У співпраці з інформаційно-комп'ютерним центром університету бібліотека організовує та підтримує паралельну електронну версію наукових збірників університету «Наукові записки» та «Магістеріум», які є доступними через сайт бібліотеки в повному тексті з перших випусків. Наразі продовжується робота над проектом інституційного репозитарію НаУКМА, який реалізує накопичення, збереження, розповсюдження та забезпечення довготривалого, постійного та надійного доступу до наукових досліджень професорсько-викладацького складу, співробітників та студентів університету.

На порозі нового тисячоліття інформаційні фахівці і користувачі стикаються з лавиноподібним потоком інформації на традиційних і електронних носіях в мережі Інтернет.

Ефективна робота будь-якої книгозбірні, а тим більше наукової бібліотеки, неможлива без інфор-

маційно-аналітичної діяльності. Інформаційна та наукова діяльність бібліотеки НаУКМА була б неповною без використання усіх видів бібліографічної роботи.

На сьогодні до уваги користувачів нашої бібліотеки, окрім електронних, є видання традиційної бібліографічної продукції, яка розвивається за такими напрямками:

1. Праці викладачів та професорів Національного університету «Києво-Могилянська академія».

2. «Києво-Могилянська академія: література про історію КМА у фондах наукової бібліотеки НаУКМА»: науково-допоміжний бібліографічний покажчик.

3. Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти: бібліографічний покажчик (1995-2006).

4. Біобібліографічні покажчики з серії «Вчені НаУКМА».

5. Збірники на пошану пам'яті з серії «Вчені НаУКМА».

6. Видання каталогів колекцій, подарованих нашій бібліотеці.

7. «Арка» 1947-1948: Журнал літератури, мистецтва і критики: Бібліогр. покажч. змісту.

8. Книжковий знак Наукової бібліотеки.

Певним підсумком наукової роботи професорсько-викладацького складу Університету за 12 років, тобто з часу його відродження, є бібліографічний покажчик *«Праці викладачів та професорів Національного університету «Києво-Могилянська академія»: 1992-2002 рр. : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. Казакова, Т. Патрушева, Т. Рева ; наук. ред.: М. Брик, Т. Ярошенко. — Київ : Києво-Могилянська академія, 2005. — 521 е.»*.

Укладачі цього видання поставили собі за мсту максимально зібрати матеріал (відповідно до щорічних наукових звітів кафедр) та систематизувати його в хронологічному і тематично-структурному аспекті. Покажчик презентує досягнення наукової громади та співробітників університету, напрями наукових досліджень, здобутки у становленні демократичних засад щодо організації навчального процесу та впровадженні освітніх технологій на базі передового світового досвіду.

Крім праць професорів і викладачів, були зібрані публікації співробітників кафедр та наукових центрів НаУКМА. Покажчик містить відомості про щорічні наукові конференції, наукові збірники кафедр та наукових центрів з наведенням змісту.

Видання складається із двох розділів: «Загальні праці», «Науково-педагогічна та науково-дослід-

на діяльність Університету» та додатків: «Видання Видавничого дому «КМ Академія», «Видавництва «Дух і Літера», «Видання Наукової бібліотеки» та працівників Пресцентру.

Довідковий апарат видання складається із «Переднього слова», «Від укладачів», «Іменного покажчика» (наведені прізвища професорів, викладачів, співробітників та студентів НаУКМА). Підготовано до друку другу частину покажчика, який репрезентує наукові досягнення університетської громади за 2003-2007 рр.

До 10-річчя відродження НаУКМА наукова бібліотека видала бібліографічний покажчик *«Києво-Могилянська академія : матеріали до бібліографічного покажчика літератури з фондів Наукової бібліотеки НаУКМА / уклад. Т. П. Шульга ; вступ, ст. З. І. Хижняк ; редкол. М. Т. Брик ... [та ін.]. — Київ : КМ Академія, 2002»*. Видання цієї праці є спробою розкрити перед читачами фонди Наукової бібліотеки з галузі славетного історичного минулого КМА. До нього включені праці, присвячені «Києво-Могилянській академії», довідкові та наукові видання, що містять відомості про неї, а також праці її викладачів та вихованців, літературу про них. Ці матеріали охоплюють 1615—1817 рр. і зібрані у двох розділах: «Києво-Могилянська академія» та «Могилянці». До першого розділу включені праці відомих дослідників історії КМА від В. Аскоченського та С. Голубєва до сучасних: З. Хижняк, В. Нічик, Я. Алексієвський. І. Білодіда, В. Микитася, Г. Сивоконя та ін. Покажчик адресовано науковцям, викладачам, студентам, усім, хто цікавиться діяльністю Києво-Могилянської академії та її визначними діячами.

Наші фонди багаті книжковими колекціями, які бібліотеці подарували її прихильники. 70 % фонду складають книжки та періодичні видання, які подарували понад 5 тисяч фізичних осіб, установ та організацій з різних країн світу.

У 2001 році наукова бібліотека видала *Каталог бібліотеки Ярослава Головача / уклад.: О. І. Архипська, Н. В. Казакова. — Київ : КМ «Academia», 2001. — 77 с. — (Бібліотечні колекції)*. Видання містить відомості про книжкову частину колекції відомого українського вченого-лісівника Ярослава Петровича Головача.

Із більш, ніж 50 особистих колекцій діячів науки і культури України та інших держав, які є складовою частиною книжкової колекції Наукової бібліотеки, вирізняється завершеністю та індивідуальністю колекція Олега Зуєвського (1920—1996) — поета, перекладача, професора універси-

тетів у США та Канаді. Колекція нараховує 4 523 примірники книг з літературознавства, мовознавства та творів художньої літератури.

У 2007 році побачило світ видання: *Олег Зуєвський: «Я входжу в храм...» : поезії, переклади, статті, матеріали до біографії /упоряд. Н. Казакова. — Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. — 839 с. — Бібліогр.: с. 700-795.* Одне з найважливіших завдань цього видання — донести до сучасного українського читача творчу спадщину О. Зуєвського: оригінальні поезії, переклади та наукові студії, матеріали про вченого та вибрані матеріали до біографії Олега Зуєвського, бібліографію його друкованих праць.

«Арка» 1947-1948: Журнал літератури, мистецтва і критики : бібліогр. покажч. змісту/Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Наук. б-ка ; вступ, ст. В. С. Панченко. — Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2003. — 52 с. Часопис «Арка» відносно давно з'явився у фондах нашої бібліотеки. Покажчик побудовано відповідно до структури журналу. Його мета — зацікавити молодих дослідників, літературознавців відтворити у своїх розвідках складні та цікаві процеси української літератури, журналістики другої половини ХХ ст.

У науковій бібліотеці НаУКМА перший біобібліографічний покажчик із серії «Вчені НаУКМА» був виданий у кінці 1999 р. Покажчики видаються, в основному, до ювілейних дат вчених. У цій серії вийшло 18 біобібліографічних покажчиків та 3 збірники на пошану пам'яті. Коло джерел бібліографічного пошуку та відбору інформації зумовлюються тематичними та хронологічними рамками. Робота над кожним покажчиком — це окреме наукове дослідження з вивчення творчої спадщини та матеріалів про життя, діяльність науковця з метою максимального виявлення всіх опублікованих праць вченого та літератури про нього. Основними джерелами для опрацювання є біографічні та біобібліографічні словники діячів відповідного тематичного спрямування; галузеві та загальні енциклопедії, галузеві бібліографічні покажчики, відомчі видання, пов'язані з тематикою діяльності вченого, алфавітні, систематичні, тематичні каталоги та картотеки бібліотек, прикнижкові, пристатейні списки в працях вченого та матеріалах про нього, періодичні та серійні видання, державні бібліографічні покажчики, реферативні видання та бібліографічні покажчики інформаційних центрів, український реферативний журнал тощо. В залежності від профілю діяльності вченого вивчаються роботи оглядового характеру з загальних та окре-

мих питань відповідної галузі знань, бюлетені та збірники реєстрації депонованих рукописів, авторських свідоцтв, патентних документів, нормативно-технічної документації, участь у розробці яких брав учений. Хронологічні межі визначаються роком першої публікації та роком підготовки біобібліографічного покажчика.

Серіальний характер видання вимагає певної однотипності в структурі кожного випуску та послідовності його основних елементів. «Від укладача», як елемент довідково-пошукового апарату, включає структуру випуску, пояснення системи розташування матеріалу, особливостей бібліографічного опису, зазначається повнота перегляду матеріалів *de visu* тощо. Автором вступної статті переважно є спеціаліст із відповідної галузі науки, або, як варіант, може бути автобіографія вченого. «Основні дати життя та діяльності» — складаються на основі біографічних даних, які запропонує вчений, або на основі особистої справи, звітів. В опис входять монографії, брошури, статті з часописів, енциклопедій та наукових збірників, видання за редакцією вченого, глави з підручників, виступи та доповіді на конференціях, рецензії, переклади, передмови, післямови, інтерв'ю, авторські свідоцтва, заявки, патенти та ін. «Література про вченого та його праці» — при наявності публікацій про життєвий та творчий шлях, педагогічну, громадську діяльність вченого. Матеріал розташовується за алфавітом у хронологічних межах. Допоміжний апарат складають іменний, а при необхідності ще й систематичний, алфавітно-предметний, географічний покажчики, покажчик назв праць, скорочень та ін. В залежності від галузі знання, в якій працює науковець, та з метою більш повного охоплення матеріалу, поряд з певною схематичністю кожне видання має свої специфічні відмінності. Це можуть бути різноманітні додатки (індекс цитування, публіцистичні праці, дисертації, захищені під керівництвом вченого, перелік виставок, радіо та телепередач за участю науковця, ілюстрації, фото-матеріали) тощо. Бібліографічний опис та скорочення слів здійснюється відповідно до державних стандартів України. З повними текстами друкованої бібліографічної продукції нашої бібліотеки можна ознайомитись за адресою: <http://www.library.ukma.kiev.ua/index.php?id=193>.

Традиційна бібліографічна продукція є важливою складовою інформаційного апарату і використовується у довідково-бібліографічній роботі при виконанні тематичних, рекомендаційних, уточнювальних довідок та ін. Читачі звертаються до

цих джерел інформації при вивченні певного предмета чи курсу за рекомендаціями викладача. При складанні біобібліографічних покажчиків передбачається найбільш можлива повнота охоплення матеріалу. Вони розраховані на різне коло читачів — від професорів, викладачів, аспірантів, науковців до студентів-першокурсників. Тому відомості про видані покажчики та про довідковий фонд нашого відділу в цілому студенти-першокурсники отримують на інформаційних лекціях на початку кожного навчального року, що дає їм змогу використовувати тематичний матеріал, зібраний у

покажчиках, для написання рефератів, курсових чи дипломних робіт. Поєднання традиційних та електронних форм організації інформації уможливило ефективне, оперативне та більш повне задоволення інформаційних потреб користувачів на сучасному рівні. Сподіваємось, що Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» також вносить свою частку в розвиток української бібліографії, яка є засобом збереження і засвоєння наукового та інтелектуального надбання суспільства, підґрунтям для вивчення процесів його історичного розвитку.

Олег Піх

РУКОПИСНА КАРТОТЕКА «БІБЛІОГРАФІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ» М. КОРДУБИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ

Для відновлення історичної пам'яті та формування національної свідомості українського народу важливе значення має наукова діяльність видатного історика, археографа, публіциста, педагога, громадського діяча, професора Варшавського (1929–1939) та Львівського (1944–1947) університетів Мирона Кордуби (1876–1947). В українській історіографії вчений посідає одне з чільних місць поряд з такими знаними дослідниками, як І. Крип'якевич, С. Томашівський, Д. Багалій, Д. Дорошенко, О. Оглоблин. М. Грушевський визнав ученого як одного з найбільш талановитих своїх учнів [7]. Схвальну оцінку діяльність українського історика отримала також у європейських наукових колах. Таке високе звання вчений заслужив своїми фаховими дослідженнями з політичної та економічної історії України, історичної географії та картографії, демографії, статистики, етнографії тощо. Крім того, серед його багатогранної наукової спадщини значне місце займають бібліографічні праці, рецензії, аналітичні публікації з української й зарубіжної історіографії, огляди журнальних та газетних статей в Україні, Польщі, Німеччині, Австрії.

Зацікавлення політичною історією України різних періодів, історичною географією, демографією, етнографією, видання документальних пам'яток стимулювали інтерес М. Кордуби до критико-бібліографічних досліджень, систематичного збору й упорядкування літератури. Вчений прагнув застосовувати матеріали з різних галузей знань для власних наукових цілей, а також систематизувати й узагальнити накопичені історичні знання для їх подальшого практичного використання та збагачення української науки загалом. Зібраний мате-

ріал учений упорядкував у фундаментальну картотеку досліджень з української історії.

Історичною бібліографією М. Кордуба почав цікавитися ще в студентські роки: за сприяння свого наставника М. Грушевського опублікував близько сотні рецензій на праці українських, німецьких, російських, польських, італійських учених. Брав активну участь у роботі Бібліографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка у Львові як референт бібліотеки Товариства, під час чергувань у ній описував нові надходження літератури. Ще в 1910 р. М. Кордуба опублікував відозву «В справі нашої бібліографії», в якій закликав до складання поточної української бібліографії, що мала б реєструвати всі українські видання на території Росії, Австро-Угорщини та поза їх межами [3, с. 62].

До неопублікованих бібліографічних праць М. Кордуби належить велика рукописна історична картотека, яку вчений назвав «Бібліографія історії України» [1]. У 1955 р. цю бібліографічну пам'ятку було передано з родинного архіву М. Кордуби до тодішнього Інституту суспільних наук АН УРСР (нині — Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). Під час передачі картотеки було створено фахову комісію, яку очолив директор Інституту І. Крип'якевич. Комісія, опрацювавши матеріали бібліографії, яку уклав М. Кордуба, встановила її значну наукову цінність і вирішила її закупити [4, арк. 15].

Загалом картотека М. Кордуби «Бібліографія історії України» відзначається як широким охопленням тематичних проблем, так і значним обсягом використаних у ній матеріалів. Виходячи з